

τεχνίτης οἷος εἶμαι ἐγώ». Τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἐξόχου ὑποκριτοῦ δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς πάντα μέγαν μουσουργόν.

Ἄν καὶ αἱ καλά τέχνηαι εἶνε ἀδελφαί, διαφέρουσιν οὐδὲν ἤττον ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸν χαρακτῆρα οἱ ποιηταί, οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ μουσικοί. Διότι ὑπέκειε ὁ μὲν ποιητὴς εἰς τὴν φαντασίαν του, ὁ δὲ ζωγράφος εἰς τὴν ἰδίαν κρίσιν καὶ ὁ μουσικὸς εἰς τὴν διάθεσίν του. Ὁ ἀληθὴς δηλαδὴ μουσικὸς εἶνε πλάσμα φύσει ἀσθενὲς καὶ εὐπιστον, τόσον ἀγαθόν, ὥστε οὐδὲ ἕγνος χολῆς ἐνυπάρχει εἰς τὸ αἷμά του, ἀφιλοκερδὲς καὶ ὑποχρεωτικόν, ἀλλὰ συνάμα ὀνηρὸν καὶ ἰδιότροπον καὶ εὐερίστον. Ὁ ἀληθὴς μουσικὸς εὐρίσκεται εἰς πόλεμον διηνεκῆ πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὁ τράχηλος αὐτοῦ δὲν ὑπομένει τὸν ζυγὸν τῶν κοινωνικῶν κανόνων καὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ βίου, εἶνε εὐεπίφορος πότε μὲν εἰς τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἄκραν μελαγχολίαν, πότε δὲ, ἀλλὰ σπανίως, εἰς ἔκτακτον καὶ ἀλλόκοτον εὐθυμίαν καὶ χαρὰν, οὕτω δὲ μεταπίπτει ὁ βίος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον δι' ἀλλαγῶν ἀκατανοήτων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀμετόχους καλλιτεχνικῶν αἰσθημάτων. Κέκτῃται μὲν ὑπερβολὴν εὐαισθησίας, ἀλλ' ὅμως οὐδόλως συγκινοῦσιν αὐτὸν τὰ συμβάντα τοῦ βίου τὰ πραγματικὰ καὶ ὀρισμένα, καὶ δύναται μὲν λ. χ. νὰ ὑπομείνῃ μετὰ τινος ἀλαζονικῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπαθείας φοβερόν τι δυστύχημα, ἀναλύεται δὲ εἰς δάκρυα θερμὰ ἀκραζόμενος μουσικῶν τινος τεμαχίου ἢ ἀναγινώσκων ὠραίων τι χωρίον θλιβεροῦ μυθιστορήματος ἢ ἀκούων ἀφήγησίν τινα περιπαθῆ.

Ἄν ἀποθάνῃ τις συγγενὴς του, οὐδεὶς περὶ τὴν νεκρικὴν κλίνην θὰ φανῆ μᾶλλον ἄπελπις τοῦ μουσικοῦ, ὅστις θὰ κλαίῃ καὶ θὰ κόπτεται καὶ θὰ δεικνύῃ προφανέστατα ὑπερβολικοῦ πένθους σημεῖα, καὶ ταῦτα ἐν πάσῃ εὐλικρινεῖα, ἀλλὰ χωρὶς οὐδὲν νὰ αἰσθανθῆ ἢ καρδιά του, διότι μόνῃ ἢ φαντασίᾳ του κατελήθη ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς θλίψεως. Τὸν μουσικὸν ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκπλήττει πολὺ μᾶλλον ἢ φοβερὰ καὶ πλήρης στυγνῆς μελαγχολίας ποίησις ἢ ἐνεχομένη ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κηδείας ἢ τὸ συναίσθημα τῆς ἀπωλείας, ἢν ὑφίσταται.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἠδυπάθεια αὐτοῦ εἶνε ἴση πρὸς τὴν ἔξαψιν τῆς φαντασίας του, διὰ τοῦτο καὶ ὁ πρὸς τὰς γυναῖκας ἔρωσ του ἔχει τόσον ἐκτεταμένα τὰ ὄρια, ὅση εἶνε καὶ ἡ ἀστασία του, ἥτις εἶνε ἀπεριόριστος. Δύναται ὁ μουσικὸς νὰ ἀγαπήσῃ περιπαθέστατα πάσας τὰς γυναῖκας διαδοχικῶς ὅθεν εἶνε θελκτικώτατος μὲν ἐραστῆς, κάκιστος δὲ σύζυγος. Ἐχει ἀγάπην ἀκράτητον πρὸς τὰ παιδιά, τὰ ὅποια γνωρίζει κάλλιστα νὰ θωπεύῃ καὶ νὰ περιποιῆται στιγμιαίως, ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς ἀνίκανος νὰ ἀναθρέψῃ τέκνα καὶ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ὄντα εἴτε ἀγάπην εἴτε φόβον.

Ἐν συντόμῳ τέλος δὲν ὑπάρχει τέχνη, ἥτις νὰ

ἀπαιτῆ συνένωσιν ἰδιοτήτων μᾶλλον ὑπερβολικῶν, μᾶλλον περιπεπλεγμένων καὶ μᾶλλον ἀντιφατικῶν, ὅσον ἡ τέχνη τοῦ Μενδελσῶνος καὶ τοῦ Οὐέβερ. Καὶ ὅμως πᾶς ἄνθρωπος θέλει νὰ γείνη μουσικὸς, καὶ νομίζει ὅτι δύναται νὰ γείνη, τὸ δὲ περιεργότερον εἶνε ὅτι πολλοὶ ἐκεῖνοι ἀκριβῶς φέρονται ἀκρατέστατοι πρὸς ἐκμάθησιν τῆς μουσικῆς, οἵτινες ἐλάχιστα εἶνε ἐκ φύσεως παρσκευασμένοι πρὸς τοῦτο, διότι ἡ ὀρὴ περὶ τῶν ἰδίων κρίσεως εἶνε ἀρετὴ σπανιωτάτη εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εὐχερέστερον δὲ πρᾶγμα θὰ ἦτο νὰ καταστήσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του μαύρους ὁ γεννηθεὶς μὲ γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς παρὰ νὰ γείνη μουσικὸς ὁ μὴ ἔχων μουσικὴν τὴν διάνοιαν.

Ἀποτελέσματα τῶν ῥηθέντων εἶνε ὅτι κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας κοινωνίας ἡ μουσικὴ εἶνε ἐκ τῶν ὀρχίων τεχνῶν ἢ μάλιστα διαδεδομένη καὶ συνάμα ἡ ἥκιστα γνωστὴ, διότι πάντες νομίζουν ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ χαιροκροτήσωσιν ἐν μουσικῶν προῖον, ἐλάχιστοι δὲ εἶνε οἱ δυνάμενοι νὰ τὸ κατανοήσωσιν. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ μουσικὴ κατασταθεῖσα εὐχερεστάτη τέχνη καὶ συνάμα δυσχερεστάτη, εὐγενεστάτη καὶ δημοτικωτάτη, κατὰ τὸ ἥμισυ ἄγγελος καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ κτῆνος, ἀπέβη ἀληθὴς τραγέλαφος.

Δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ μουσουργήματα, τὰ ὅποια ἔχουσι ἀλλόκοτον ἢ καὶ ἀκόμη ἀλλοκοτωτέραν τὴν σύνθεσιν, ὥστε καὶ ἀκουσίως σκέπτεται τις ὅτι τῶν θορυβωδεστάτων ἐκείνων μουσικῶν συνθεμάτων πολὺ μουσικωτέρα εἶνε ἡ σιγή. Καὶ ὅμως καὶ τὰ πλεῖστα τὰ διὰ κλειδοκύμβαλον μουσικὰ κομμάτια εἶνε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου κεκομμένα, τὰ δὲ ὧτά μας ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ὑποβάλλονται τακτικὰ εἰς τοιαύτην δίαιταν. Ἐνοεῖται δ' ὅτι οἱ μουσικοδιδάσκαλοι, οἵτινες πάντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ὑπῆρξαν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἔνοχοι τοιοῦτων συνθέσεων, ἀναγκάζουσι τοὺς μαθητὰς τῶν νὰ μανθάνωσι κατὰ προτίμησιν καὶ μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τὰ ἰδικὰ τῶν ἔργα. Οὐδὲν λοιπὸν παράδοξον ἂν τὸ κλειδοκύμβαλον κατέστη σήμερον ἢ μάλιστα τῶν αἰθουσῶν, ἂν κατέστη ἀληθὲς ὄργανον βασάνου διὰ τοὺς προσκεκλημένους ἐν πάσῃ οἰκίᾳ καὶ ἰδίως διὰ τὸ ἀκουστικὸν αὐτῶν τύμπανον, ἀπαράλλακτα ὅπως ἦσαν διὰ τὰς σάρκας τῶν αἰρετικῶν αἰ λαβίδες τῆς Ἰερᾶς Ἐξέτασσεως.

Εἰς ἐκ τῶν φίλων μου διερχόμενος ποτε μετ' ἐμοῦ ὑπὸ τὰ ἀνοικτὰ παράθυρα¹ παρθεναγωγείου, ὅπου πέντε μαθήτριάι ἐκυμβάλιζον πέντε φαντασίας brillantes ἐπὶ πέντε κλειδοκυμβάλων ὀπλισμένων διὰ πέντε ποδιῶν, ἤρχισε νὰ τρέχῃ μ' ὄλην του τὴν δύναμιν κύπτων τὴν κεφαλὴν καὶ σταυρώνων τὰς χεῖράς του ὅπισθεν τοῦ τραχήλου.

1. Φιλάνθρωπον ἔργον θὰ ἔπραττεν ἡ ἀστυνομία τῶν Ἀθηνῶν, ἐὰν ἐμμεῖτο τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Weimar, ἥτις ἐξέδωκε διάταξιν δι' ἧς ἀπαγορεύεται, ἐπὶ ποιῆῃ προστίμου 2 μέχρι καθ' ἑκάστην, τὸ νὰ παίζῃ τις κλειδοκύμβαλον ἐν ὁμακτικῶ ἔργον: τὰ παράθυρα ἀνοικτὰ.

(faïences et émaux), διὰ τῶν ὁποίων ἀπθιανάτισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ὁ Βερνάρδος Παλισὺ διηγᾶται ὅτι, ἰδὼν ποτε περικαλλῆς κύπελλον φαβεντιανὸν ἔγκουσον (faïence émaillée), ἀπεράσισε νὰ ἐξερευνησῇ τὸ μυστήριον τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄγνωστον ἐν Γαλλίᾳ, ἔχων δὲ πνεῦμα καλλιτεχνικὸν καὶ ἐντριβῆς ὧν εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ἀλλ' οὐδεμίαν κεκτημένος γνῶσιν περὶ τῶν ἀργιλλωδῶν γαιῶν, ἐπειράθη νὰ κατασκευάσῃ ἔγκουστα «ὡς ἄνθρωπος ἐν τῷ σκότει ζητῶν». Ἡ ἱστορία τῶν ἔργων τοῦ Παλισὺ ἐν τῇ κεραμευτικῇ τέχνῃ εἶναι ἀληθῆς ἐποποιία, ἣν ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος δι' ὕφους ἀξίου τοῦ Montaigne. Τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα εἶναι εἰκὼν πιστῆ τῶν προσπαθειῶν τοῦ πρὸς τὸ ἄγνωστον ἀγωνιζομένου ἐφευρέτου, καὶ παρέχουσι λαμπρὸν παράδειγμα τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ μεγαλοφυΐα ἐφαρμοζούσα τὴν πείρην διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν.

Ὁ Βερνάρδος Παλισὺ ἐποιήσατο τὰς πρώτας αὐτοῦ δοκιμὰς διὰ πολλῶν οὐσιῶν διαφόρων, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπιτυχίας. «Ἀπατηθεὶς πολλάκις μετὰ μεγάλης δαπάνης καὶ κόπου, λέγει, συνέτριβον καθ' ἑκάστην νέας ὕλας καὶ κατεσκευάζον νέας καμίνους, καταναλίσκων πολλά χρήματα καὶ ζῦλα καὶ χρόνον». Ὁ Παλισὺ θέλων νὰ ἐργασθῇ μεθοδικῶς ἀπεράσισε νὰ γυμνασθῇ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν κατασκευὴν μόνου τοῦ λευκοῦ ἐγκούστου, ἐπιφυλαττόμενος νὰ εὕρῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ κεχρωματισμένα.

Ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη καὶ ἐπέκεινα συχνάζει εἰς τὰ πλησίον κείμενα ὕλοποιεῖα, καὶ μετ' ὀλίγον, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐκ τῶν συχνῶν τούτων μετατοπίσεων χρονοτριβὴν, ἀποφασίζει νὰ κτίσῃ κάμινον ὁμοίαν πρὸς τὰς τῶν ὕλοποιῶν. Ὁ ἀκάματος τεχνίτης κατασκευάζει αὐτὴν μετὰ κόπου ἀπείρου, καθότι μὴ δυνάμενος νὰ μισθώσῃ ἐργάτην ἀναγκάζεται νὰ κτίξῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ διαλύῃ τὴν ἄσβεστον, καὶ νὰ ἀντλή ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου. Κατασκευασθείσης τῆς καμίνου, ἀνάγκη νὰ παρασκευασθῶσι καὶ νὰ τακῶσι τὰ ἔγκουστα. Ὁ Παλισὺ μένει ἐνίοτε ἐξ ἡμέρας καὶ ἐξ νύκτας ἐνώπιον τοῦ πυρὸς καίαν ἀδιαλείπτως καύσιμον ὕλην. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐπιτυχία φαίνεται βεβαία, ἐλλείπουσι τὰ ζῦλα. Ὁ ἀτυχῆς πειραματοποιὸς καίει τοὺς στύλους τοῦ κήπου του, καὶ ρίπτει ἐπὶ τέλους εἰς τὴν κάμινον τὰς τραπέζας καὶ τὰ πατώματα τῆς οἰκίας του. Ἐισίνου, οἵτινες ὄφειλον νὰ βοηθήσωσι τὸν Παλισὺ, τὸν περιέπαιζον, καὶ διέδιδον ὅτι ἔκαιε τὴν οἰκίαν του καὶ ὅτι ἦτο παράφρων, δυσφημοῦντες οὕτως αὐτόν. Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι ὁ κεραμεὺς κατεσκευάζε κίβδηλα νομίσματα. Ὁ δυστυχῆς ἐφευρέτης δαπανήσας ὅσα εἶχε καὶ χρεωθεὶς, ἔχων δὲ πρὸς τούτοις δύο θηλάζοντα τέκνα, διέδκινε τὰς ἀγυῖας, «κεκυφῶς

ὡς ἄνθρωπος τεταραγμένος. Ἄλλ' ὁμῶς χάριν τῆς ἐλπίδος, ἣν ἔσπερον, προσθέτει ὁ ἀκαταπόνητος ἐργάτης, ἐξηκολούθουν τὰ ἔργα μου μετὰ τσοῦτῆς γενναιότητος, ὥστε πολλάκις, ὅπως ὑποδεχθῶ τοὺς ἐπισηπτομένους με, προσεπάθουν νὰ γελῶ, καίτοι ἐνδομύχως ἐθρήνουν».

Ὁ Παλισὺ μετ' οὐ πολὺ ἐπέτυχεν εἰς τὰς δοκιμὰς του, ἀλλὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ἐξηγόρασε διὰ μεγίστων ταλαιπωριῶν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐξῆς περιχοπῆ, ἣν ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ περὶ κεραμευτικῆς τέχνης (L'art de la terre) συγγράμματος αὐτοῦ.

«Μοὶ ἐπῆλθε καὶ ἄλλη συμφορὰ ἡ θερμότης, τὸ ψῦχος, οἱ ἄνεμοι, αἱ βροχαὶ, κατέστρεφον μέγα μέρος τῶν κεραμευτικῶν μου ἔργων ποῖν ἢ ἐψηθῶσι, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάστην νὰ δανεισθῶ ζυλεῖαν, πέταυρα, κεράμους καὶ καρφία διὰ νὰ ἐπισκευάσω τὴν οἰκίαν μου. . . Κιτέστρεφον δὲ τὴν ἐργασίαν μου καὶ ἔκτιζον ἐκ δευτέρου κατὰ τι καλλίτερον. Ἐνεκα τούτου λοιπὸν πολλοὶ τεχνῖται καὶ κλητῆρες καὶ συμβολαιογράφοι καὶ γραῖαι πολλαί, ὅλοι ὁμοῦ μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ τέχνη μου ἔχει ἀνάγκην εὐρουχορίας, ἔλεγον ὅτι οὐδὲν ἄλλο πράττω ἢ νὰ κτίζω καὶ νὰ χαλῶ, καὶ μὲ ἐμῆφοντο ἀντὶ νὰ μὲ λυπηθῶσι, ἀναγκαζόμενον νὰ δαπανῶ πράγματα ἀναγκαῖα εἰς τὴν διατροπὴν μου διὰ νὰ κατασκευάσω τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν τέχνην μου. . . Ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὴ ἔχων πῶς νὰ σκεπάζω τὰς καμίνους μου, ἤμην ἐκτεθειμένος τὴν νύκτα εἰς τὴν βροχὴν καὶ εἰς τοὺς ἀνέμους ἄνευ βοηθείας τινὸς ἢ παρηγορίας, καὶ ἀκούων ἀφ' ἑνὸς μὲν ὀλολύζοντα αἰγυλιούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ στύλους ὠρουμένους. Ἐνίοτε ὁ ἄνεμος ἔπνεε σφοδρὸς ὑποκάτω καὶ ὑπεράνω τῶν καμίνων, ὥστε ἠναγκαζόμην νὰ διακόψω τὴν ἐργασίαν μου ματαίως κοπιάσας, πολλάκις δὲ παραιτήσας οὕτω τὰ πάντα καὶ διάβροχος ὧν κατεκλινομένη κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἢ τὴν αὐγὴν οὕτως ἐλεσινῶς ἔχων, ὡς νὰ εἶχον κυλισθῆ εἰς τὸν βόρβορον τῶν ἀγυῶν καὶ ἀποσυρόμενος ψηλαφῆ τὰ ἄνευ λύγνου, ἐπιπτον τῆδε ἀκαίεσις ὡς ἄνθρωπος οἰνοβαρῆς».

Ὁ Παλισὺ ἐν μέσῳ τῶν δοκιμασιῶν τούτων προσήγγιζεν εἰς τὸν ἐπιδικώμενον σκοπόν. Ἦλθεν ἡμέρα, καθ' ἣν τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ κεραμευτικά ἔργα, τὰ χαρίεντα ἀγαλμάτια, ἐξετιμήθησαν καὶ ἐζητήθησαν. Ὁ connétable¹ de Montmorency ἐπροστάτευσεν τὸν κεραμεὺν καὶ ἀνέθεσεν αὐτῷ ἔργα σπουδαῖα, ἡ δὲ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων² ἐκάλεσεν αὐτόν εἰς Παρισίους. Ὁ Βερ-

1. Ὁ connétable (comes tabuli) ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐπιμελητὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἀπὸ Ἐρρίκου Α' (11η ἐκατοντ.) μέγρι Λουδοβίκου ΙΓ' ὁ connétable ἦτο ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς τῆς γαλλικῆς μοναρχίας. Ἐν καιρῷ πολέμου εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ στρατοῦ μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦτο προσέτι ὁ πρῶτος σύμβουλος τοῦ βασιλέως ὡς πρὸς τὰ πολυμικά. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο καθργήθη τῷ 1627.

2. Στύγος τοῦ διαδόχου καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Β'.

εις ἄλλο δι' ἀντλιῶν καὶ σωλῆνων καὶ ὑδραγωγείων, ἐξετάζει τὰ μεταλλοῦχα ὕδατα, ἀποδίδει τὴν θερμότητα αὐτῶν εἰς ὑπόγειον πῦρ ἀενάως καίον, ἐπιμένει, ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, ἥτις εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν ὁποίαν κατενόησεν οὐχί «ἀναγινώσκων βιβλίον τι τῶν φιλοσόφων», ἀλλὰ βράζων ὕδωρ ἐντὸς λέβητος. Κατ' αὐτὸν τὰ πηγαῖα ὕδατα προέρχονται ἐκ τῆς ἐνσταλαξέως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἐκθέτει δὲ ὀλόκληρον τὴν θεωρίαν τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν καὶ βεβαίῳ ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατα «γαλουχονται ὑπὸ τῶν μαστῶν τοῦ Ὀκεανοῦ», καταδεικνύει ἔπειτα τὸν τρόπον τοῦ κατασκευάζειν κρήνας τεχνητὰς κατὰ μίμησιν τῆς φύσεως «ἀκολουθοῦντες τοὺς τύπους τοῦ μεγάλου κρηνοποιου... καὶ τοῦτο διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μιμηθῶμεν τὴν φύσιν εἰς ὅ,τι δῆποτε, ἐὰν δὲν παρατηρήσωμεν τὰ φαινόμενα αὐτῆς, λαμβάνοντες αὐτὴν ὡς τύπον καὶ παράδειγμα. Εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον τῆς Πραγματείας αὐτοῦ περὶ τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος (Traité de la marne) ὁ Παλισὺ ἀναφαίνεται ὡς ὁ ἀληθὴς ἐφευρέτης τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων.

«Μοὶ φαίνεται, λέγει, ὅτι ἠθέλομεν εὐκόλως διατρήσει πέτρας τινὰς μαλακὰς διὰ τρυπάνης, καὶ ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἔδαφος τιτανοαργιλῶδες καὶ δὴ καὶ ὕδατα διὰ φρέαρ, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα πολλάκις νὰ ὑψώσωμεν πολὺ ὑπεράνω τοῦ σημείου, εἰς ὃ εὗρεν αὐτὰ ἡ τρυπάνη, τοῦτο δὲ ὁσάκις ἔρχονται ἀπὸ μέρους ὑψηλοτέρου τῆς τρύπας, τὴν ὁποίαν ἠνοίξαμεν». Ὡς φυσικὸς καὶ χημικὸς καὶ ἀγρονόμος, ὁ Παλισὺ ἐξετάζει πάντα τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, καὶ διασαφηνίζει αὐτὰ διὰ συλλογισμῶν καὶ ὀρθοτάτων παραγγεμάτων.

Ὡς χημικὸς, ὁ ἐπιτήδειος πειραματοποιὸς ὑπερβαίνει πάντα τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ματαιοπονοῦντας πρὸς εὗρεσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, καὶ ἀποδεικνύει ἰδίως ὅτι τὰ ἄλατα δὲν εἶναι, ὡς ἐνομιζέτο, μετουσίωσις τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ὅτι ἀποκρυσταλλοῦνται ἀφοῦ διαλυθῶσιν ἐν τῷ ὕδατι.

Ἐχθρὸς ὢν ἀδυσώπητος τῶν ἀλχημικῶν, ἀποκαλύπτει τὰς διαφόρους μεθόδους τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν μετάλλων, καὶ τὴν ἀπάτην, διὰ τῆς ὁποίας οἱ πλείστοι αὐτῶν πείθουσιν ὅτι κατασκευάζουσι χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Εἰς τοὺς ἰατροὺς παραγγέλλει νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν χημείαν, καὶ νὰ μάθωσι καλλίτερον τὰ πράγματα τῆς φύσεως. Εἰς τοὺς γεωργοὺς συμβουλεύει νὰ λιπαίνωσι τὴν γῆν καὶ καταδεικνύει τὴν χρησιμότητα τοῦ τιτανοαργιλώδους στρώματος, παραγγέλλει δὲ αὐτοῖς πρὸ πάντων νὰ μὴ γυμνώσιν τὸ ἔδαφος δένδρων καὶ νὰ φεΐδωνται τῶν δασῶν. «Ἀφοῦ ἐκκοπῶσιν ὅλα τὰ δάση, ἀνάγκη, λέγει, νὰ παύσωσι πᾶσαι αἱ τέχναι, οἱ δὲ τεχνῖται νὰ βόσκω-

σιν ὡς ὁ Ναβουχοδονόσωρ». Πρὸς πάντας ἐκθέτει σοφωτάτας ἀρχὰς ὑγιоῦς φυσικῆς φιλοσοφίας. Ὁ μέγας τεχνίτης οὐ μόνον ἀναδεικνύεται ὡς ἐπιστήμων, ἀλλ' ὑψοῦται μέχρι τῶν χωρῶν, ἐνθα πλανᾶται ὁ νοῦς τῶν βαθυνουστάτων σοφῶν, ὡς λ. χ. ὅτε γράφει: «Ἡ ἐπιστήμη φανεροῦται εἰς τὸν ζητοῦντα αὐτήν!» καὶ κατωτέρω: «Δὲν πρέπει γὰρ καταχρόμεθα τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ οὐδὲ νὰ κρύπτωμεν τὴν ἱκανότητα ἡμῶν, καθότι ἐγράφη ὅτι ὁ παράφρων ὁ κρύπτων τὴν παραφροσύνην του εἶναι προτιμότερος τοῦ σοφοῦ τοῦ κρύπτοντος τὴν σοφίαν του».

Ἐνθ' ὁ Παλισὺ διὰ τῶν ἔργων του ἐπλούτιζε τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ διχόνοιαι ἐδῆον τὴν Γαλλίαν. Ὁ κερκαμὲς ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν αὐτοῦ εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν θρησκευτικὴν Μεταρρύθμισιν, ὅτε δὲ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι διετάραξαν τὴν Saintonge, συνελήφθη καὶ μετηνέχθη ἀπὸ εἰρκτῆς εἰς εἰρκτὴν εἰς Saintes καὶ εἰς Βορδῶ. Διὰ τῆς προστασίας τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων ἐσώθη ἀπὸ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἀλλ' αἱ θρησκευτικαὶ ἔχθραι δὲν ἐφεῖσθησιν αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ. Ὅτε ἡ Ligue¹ ἐκυρίευσεν τοὺς Παρισίους κατὰ τὸ 1588, ὁ εὐγενὴς γέρον ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην. Ὁ Ματθαῖος δὲ Λωναι, εἰς ὃν τότε τῶν Δέκα ἔξ,² ἐζήτηε ἐπιμόνωσ νὰ ὀδηγηθῆ ὁ καλθινιστῆς Παλισὺ εἰς τὸ δημόσιον θέαμα, δηλαδὴ εἰς τὸν θάνατον. Ὁ δούξ τῆς Μαγιέννης, ὅστις τὸν ἐπροσάρτευσεν, μὴ δυνάμενος νὰ τὸν σώσῃ ἐντελῶς, κατώρθωσε τοῦλάχιστον διὰ τῆς ἐπιβροχῆς του νὰ ἀναβληθῆ ἡ δίκη αὐτοῦ.

Ὁ Παλισὺ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του. Ὁ Ἐρρίκος Γ' τὸν ἐπεσκέφθη ἐν τῇ Βασίλῃ μετὰ τινος αὐλικοῦ.

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, πρὸ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὑπηρετεῖς τὴν μητέρα μου καὶ ἐμέ. Ἐστέρξαμεν νὰ ζήσης ἐν τῷ θρησκευματί σου μεταξὺ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν σφαγῶν. Τώρα τοσοῦτον πιεζόμεαι ὑπὸ τῶν Γκιζῶν καὶ τοῦ λαοῦ μου, ὥστε ἀναγκάζομαι νὰ σὲ ἀφήσω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μου, οἱ ὅποιοι αὐριοι θὰ σὲ καύσωσιν, ἂν δὲν ἀλλάξῃς πίστιν».

— Βασιλεῦ, ἀπήντησεν ὁ γέρον, εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μοὶ εἶπατε πολλάκις ὅτι μὲ οἰκτεῖρετε, ἐγὼ δὲ οἰκτεῖρω ὑμᾶς εἰπόντα τὴν λέξιν, ἀναγκάζομαι! » Αὐτὴ δὲν εἶναι λέξις βασιλική, ἐμὲ δὲ οὔτε ὑμεῖς οὔτε οἱ ἀναγκάζοντες ὑμᾶς Γκιζαί.

1. Σύνδεσμος τῶν καθολικῶν καταρτισθεῖς τῷ 1576 ὑπὸ Ἐρρίκου δουκὸς τοῦ Guise, καὶ φανερὸν μὲν σκοπὸν ἔχων τὴν ὑπεράσπισιν τῆς καθολικῆς θρησκείας κατὰ τῶν αἰρετικῶν, κρυφίως δὲ μελετῶν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Γ'. Ὁ σύνδεσμος οὗτος διελύθη ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ τετάρτου.

2. Πολιτικὸς σύλλογος ἐπὶ Ἐρρίκου Γ' καὶ Ἐρρίκου Δ', συνεκροτήτο ἐκ πολλῶν μελῶν, ὠνομάσθη δὲ Σύλλογος τῶν 16, διότι εἰς δέκα ἔξ κατ' ἐκλογὴν μελῶν αὐτοῦ ἀνετέθησαν αἱ δέκα ἔξ συνοικίαι τῶν Παρισίων.